

BOSNA I HERCEGOVINA

**DOKUMENT PROGRAMA DOSTOJANSTVENOG RADA
ZA ZEMLJU
2012 - 2015**

DOKUMENT PROGRAMA DOSTOJANSTVENOG RADA ZA BOSNU I HERCEGOVINU 2012 - 2015

Ovaj program odražava strateško planiranje aktivnosti saradnje MOR-a s Bosnom i Hercegovinom u periodu od 2012. do 2015. godine i pripremljen je sa partnerima MOR-a u svrhu promoviranja dostojanstvenog rada kao ključne komponente razvojnih politika i istovremeno kao cilja državne politike vlade i socijalnih partnera.

Identificirana su tri glavna prioriteta koji će odrediti smjer i obim aktivnosti pomoći MOR-a u četvorogodišnjem periodu. Ti prioriteti su:

- I. Jačanje kapaciteta vladinih institucija i socijalnih partnera za poboljšanje upravljanja na tržištu rada
- II. Povećanje mogućnosti za zapošljavanje
- III. Jačanje sistema socijalne zaštite

Svojim potpisom strane učesnice odobravaju Program dostojanstvenog rada za zemlju i ističu svoju zajedničku opredijeljenost ispunjenju njegovih ciljeva.

Vijeće ministara BiH:

Međunarodni ured rada:

Nj.E. gospodin Sredoje Nović
Ministar civilnih poslova
Bosne i Hercegovine
Datum:

Gospodin Mark Levin
Direktor, DWT/CO Budimpešta
Budimpešta, Mađarska
Datum:

Sadržaj

Skraćenice	iv
Uvod	1
I. Trenutna situacija iz perspektive dostojanstvenog rada.....	1
1.1. Socio-ekonomski kontekst.....	1
1.2. Nacionalni razvojni okvir i strategije	8
II. Lekcije naučene iz prethodne saradnje	9
III. Prioritetna područja saradnje	9
IV. Upravljanje i implementacija	14
V. Aranžmani nadzora i evaluacije radnog učinka	14

Skraćenice

BD	Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
DSR	Razvojna strategija za zemlju
CIE	Centralna i istočna Evropa
PDR	Program dostojanstvenog rada za zemlju
DWT/CO	Tim za tehničku podršku dostojanstvenom radu i Nacionalni ured
EK	Evropska komisija
PO	Organizacija poslodavaca
ESV	Ekonomsko-socijalno vijeće
EU	Evropska unija
FBIH	Federacija Bosne i Hercegovine
OKU	Opći kolektivni ugovor
BDP	Bruto domaći proizvod
GFTAM	Globalni fond za borbu protiv AIDS-a, tuberkuloze i malarije
MOR	Međunarodna organizacija rada
RRS	Rješavanje radnih sporova
ARS	Anketa o radnoj snazi
IR	Inspekcija rada
MRC	Milenijumski razvojni ciljevi
SBPS/SSR	Strategija smanjenja siromaštva/Srednjoročna strategija razvoja
SZR	Sigurnost i zdravlje na radu
RS	Republika Srpska
SAP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SSU	Strategija socijalne uključenosti
SBA	Stand-by aranžman
SIDA	Švedska međunarodna agencija za saradnju i razvoj
TP	Tehnička pomoć
S	Sindikatski
UN	Ujedinjene nacije
UNDAF	Okvir razvojne pomoći Ujedinjenih nacija
VET	Stručno obrazovanje i obuka

Uvod

Promoviranje mogućnosti za žene i muškarce da dobiju dostojanstveno i produktivno zaposlenje u uslovima slobode, ravnopravnosti, sigurnosti i ljudskog dostojanstva je primarni cilj Međunarodne organizacije rada (MOR). Programi dostojanstvenog rada za zemlju (PDR) promoviraju dostojanstven rad kao ključnu komponentu razvojnih politika i istovremeno kao cilj državne politike vlada i socijalnih partnera.

PDR 2012-2015 identificira strateške prioritete i rezultate koje treba ostvariti u periodu od 2012. do 2015.godine kroz zajedničke aktivnosti vlada u Bosni i Hercegovini i socijalnih partnera s jedne strane, te MOR-a s druge. Njegov globalni cilj je promoviranje dostojanstvenog rada koherentnim pristupom politikama koji se operacionalizira pomoću skupa prioriteta i rezultata. Sadašnji program za zemlju je usaglašen s međunarodnim razvojnim programima rada poput Milenijumskih razvojnih ciljeva, Okvira za razvojnu pomoć Ujedinjenih nacija (UNDAF) 2010-2014, koji se zasniva na državnim razvojnim ciljevima, i Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom. On također uzima u obzir prioritete partnera MOR-a u Bosni i Hercegovini, kako je navedeno u konsultacijama koje su s njima održane. Program iznosi politike, strategije i rezultate koji se traže za realizaciju napretka prema dostojanstvenom radu za sve. Ovaj dokument odražava strateško planiranje aktivnosti saradnje MOR-a s Bosnom i Hercegovinom za period od 2012. do 2015.godine. Odražavajući ocjenu o protekloj saradnji kako partnera tako i stručnjaka MOR-a, cilj Programa je da osigura veću sinergiju i jaču povezanost aktivnosti MOR-a u Bosni i Hercegovini, te na taj način doprinese ostvarenju održivih rezultata.

Ovaj program je izrađen putem učesničkog procesa uz uključenje tripartitnih partnera MOR-a i sastoji se od narativnog dijela koji u glavnim crtama govori o socio-ekonomskom kontekstu, naučenim lekcijama, strategiji intervencija i logičnom modelu koji elaborira intervencije.

Utvrđene nadležnosti u Bosni i Hercegovini u oblastima obuhvaćenim PDR-om će se u potpunosti poštivati tokom njegove implementacije.

I. Trenutna situacija iz perspektive dostojanstvenog rada

1.1.Socio-ekonomski kontekst

Period koji je prethodio krizi se odlikovao ekonomskim rastom, makroekonomskom stabilnošću i jednocifrenom inflacijom. Ekonomski rast su uglavnom podsticali ekspanzija domaće potražnje i izvoza, što je rezultiralo godišnjim rastom BDP-a između 5 i 6 posto. Rast plaća i dohotka po glavi stanovnika, kao i priliva doznaka su povećali domaću potražnju, dok je povećanje kreditnih plasmana banaka podsticalo potrošnju domaćinstava i investicija u privatni sektor. Uprkos snažnom rastu izvoza, on nije mogao kompenzirati rast uvoza, a taj period je obilježio negativni trgovinski bilans, čime se poljuljano ukupno postignuće BDP-a, s obzirom da izvoz značajno doprinosi rastu BDP-a.

Pozitivne ekonomske trendove zabilježene u periodu od 2005. do 2008. godine je narušila globalna ekonomska kriza, iako njen uticaj na realnu ekonomiju još uvijek nije bio vidljiv u 2008. godini. Puni efekti krize su postali vidljiviji 2009.godine, kada je realni BDP pao za 3 posto. Kriza je uticala na smanjenje izvozne potražnje i smanjenje novčanog toka, pri čemu se potonji ogledao u smanjenju dostupnosti kredita, što je zauzvrat usporilo ličnu potrošnju i ulaganja, te dovelo do pada stranih direktnih investicija i doznaka.

Uslijed svjetske ekonomske krize i slabih fiskalnih politika, Fiskalno vijeće BiH je početkom maja 2009.godine zaključilo pregovore s Međunarodnim monetarnim fondom (IMF) o trogodišnjem stand-by aranžmanu (1.57 milijardi američkih dolara/ 1.2 miliona eura), koji je podrazumijevao obavezu sprovođenja brojnih strukturalnih reformi i fiskalnih mjera prilagođavanja. U skladu sa Stand-by aranžmanom preduzete su mjere kako bi se obezbijedilo smanjenje javne potrošnje, a što se odrazilo na smanjivanje plaća i drugih troškova za 10 posto za sve budžetske korisnike, uključujući i na gotovinske transfere ratnim veteranima i porodicama poginulih boraca. Nivo javne potrošnje se u tom periodu konsolidirao zahvaljujući Stand-by aranžmanu.

Iako su se znaci oporavka i ekonomske konsolidacije ogledali u postepenom poboljšanju izvoza u 2010.godini, ekonomski rast je bio skroman i iznosio je samo 1 posto. Potrošnja i investicije su se sporo oporavljali i bili su ograničeni visokom stopom nezaposlenosti, opadanjem plaća i ograničenom kreditnom aktivnošću u bankarskom sektoru.

Premda su kratkoročni pokazatelji u prvom kvartalu 2011.godine sugerirali potencijalni ekonomski oporavak nakon recesije u 2009.godini, mnogi ekonomski pokazatelji su počeli slabiti već u nastavku prvog polugodišta. Ovaj trend se nastavio u trećem kvartalu kada su mnogi pokazatelji dosegli prosječne nivoe iz 2010.godine.

Zaposlenost ¹

Stanovništvo u Bosni i Hercegovini se značajno promijenilo zbog ratnih dešavanja. Uprkos relativnoj stabilizaciji demografske situacije tokom proteklih deset godina, od 2006.godine, kada je prvi put provedena Anketa o radnoj snazi, udio radno sposobnog stanovništva pokazuje negativan rast od 5 posto. Promjene u starosnoj strukturi stanovništva u Bosni i Hercegovini tokom proteklih decenija otkrivaju zabrinjavajući trend ubrzanog starenja stanovništva.

Uprkos pozitivnim ekonomskim rezultatima ostvarenim prije globalne krize, izgledi za zapošljavanje nisu bili zadovoljavajući. Razlozi bi se mogli naći u sporom pokretanju ekonomskih aktivnosti nakon rata i masovnim otpuštanjima nakon privatizacije firmi u državnom vlasništvu. Iako je zabilježeno značajno povećanje ekonomskih aktivnosti od 2005. do 2008.godine, to nije bilo dovoljno da se kompenziraju gubici radnih mjesta koji proistekli iz strukturalnih prilagođavanja.

¹ Veći dio analize je preuzet iz radnog dokumenta MOR-a br. 86, 2011 "Dinamika zapošljavanja i tržišta rada u Bosni i Hercegovini", također dostupnog na http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/publication/wcms_144423.pdf

Sve do provođenja prve godišnje Ankete o radnoj snazi (ARS) 2006.godine, bilo je teško procijeniti stvarne stope zaposlenosti i nezaposlenosti, te obim neformalne ekonomije, jer se mnoge osobe prijavljuju službama za zapošljavanje kako bi uživali pravo na zdravstveno osiguranje, a koje sistem socijalne zaštite omogućava nezaposlenim osobama zajedno s naknadama za nezaposlenost. Prema ARS-u iz 2006.godine, stopa nezaposlenosti je iznosila 35 posto. Naredni ARS iz 2007.godine i 2008.godine su pokazali porast stope nezaposlenosti koja je iznosila 36,77 posto u 2007.godini i 40,7 posto u 2008.godini.

Ekonomska kriza je brzo prerasla u krizu zapošljavanja koja je počela krajem 2008.godine, što je bilo evidentno kroz pad plaćenog zaposlenja u formalnom sektoru, te rast i nezaposlenosti i neformalne zaposlenosti, kao i više nivoe siromaštva. Izgledi za zapošljavanje u 2009.godini su pogoršani općim padom ekonomskih aktivnosti prouzrokovanim globalnom ekonomskom krizom. U 2009.godini stopa zaposlenosti je pala na 40,1 posto, a stopa nezaposlenosti je porasla na 24,5 posto, što je gotovo tri puta više u odnosu na prosječnih 9.5 posto u EU27.

Statistički podaci pokazuju da je nezaposlenost uglavnom dugoročna: polovina svih nezaposlenih je bez zaposlenja najmanje pet godina, a četvrtina preko deset godina. Dokazi također sugeriraju da je nezaposlenost u BiH prije strukturalna nego frikcijska, što sugerira da mnogi, ako ne i većina nezaposlenih, u stvarnosti više nisu na tržištu rada. Izgleda da se mnogi koji su prijavljeni kao nezaposleni bave djelatnostima koje im donose prihode u neformalnom sektoru, posebno kada se radi o dugoročnoj nezaposlenosti. Postojanje velike neformalne ekonomije, koja se obično procjenjuje na oko 30 do 50 posto BDP-a² zemlje ukazuje na nedostatak šansi za dostojanstveno i produktivno zaposlenje.

U pogledu učešća žena u radnoj snazi, rodni disparitet u stopama zaposlenosti je izuzetno veliki, a neslaganje u stopama zaposlenosti muškaraca i žena postoji u svim starosnim grupama. Zapošljavanje mladih je također zabrinjavajuće jer pokazuje izuzetno nisku stopu, a spolna disagregacija u zapošljavanju mladih otkriva nesrazmjernost u distribuciji među spolovima i ukazuje na neravnopravan pristup tržištima rada. Ovdje se ne iscrpljuje lista grupa stanovništva koje se suočavaju sa izazovima u pogledu neravnopravnog pristupa tržištu rada, jer postoje i druge ranjive grupe kao što su osobe sa invaliditetom, povratnici i interno raseljene osobe, te Romi. Iako ne postoje podaci o stopama zaposlenosti i nezaposlenosti osoba sa invaliditetom, još je teže procijeniti stope zaposlenosti/nezaposlenosti romskog stanovništva. Službene evidencije zaposlenih i nezaposlenih osoba ne prate status Roma, a i sami Romi se rijetko prijavljuju kao nezaposlene osobe službama za zapošljavanje. Samo 3 posto Roma ima stalna radna mjesta, i najčešće izvore prihoda predstavljaju prodaja sekundarnih sirovina (za 29 posto Roma) i prosjačenje (19 posto), dok 76 posto Roma nikada nije pohađalo i završilo osnovnu školu.³

Uprkos boljim ekonomskim izgledima u 2010.godini, spor oporavak velikih industrija, koje je najviše pogođene krizom, zajedno sa skromnim rastom poslovnih aktivnosti u privatnom sektoru, nisu mogli spriječiti negativne trendove u stopi nezaposlenosti potaknute recesijom. Prema ARS-u iz 2010.godine, nezaposlenost je značajno porasla i iznosila je 27,2 posto. Značajnije povećanje poslovnih aktivnosti u prvom polugodištu 2011.godine nije

² Krstic & Sanfey (2006)

³ Prijedlog Strategije socijalne uključenosti u Bosni i Hercegovini, str. 18.

rezultiralo rastom zaposlenosti. Tržište rada u BiH ne bilježi značajne pozitivne promjene u prvom polugodištu 2011.godine. Prema ARS-u iz 2011.godine, stopa nezaposlenosti je iznosila 27,6 posto (26 posto za muškarce i 30 posto za žene), i bila je najveća među mladima između 15 i 24 godine. Iznosila je 57,9 posto (56,5 posto za muškarce i 60,6 posto za žene). Stope aktivnost i zaposlenosti su iznosile 44 posto i 32 posto, dok su u istom periodu 2010. godine iznosile 44,6 posto i 32,5 posto. Obje stope su bile veće za muškarce, nego za žene. Stope aktivnosti i zaposlenosti su bile daleko najveće u starosnoj grupi od 25 do 49 godina (70,6 posto i 52 posto).

Radi rješavanja ovih izuzetno visokih stopa nezaposlenosti, donesene su strategije zapošljavanja na državnom i entitetskim nivoima u periodu od 2009. do 2011.godine. U okviru projekta tehničke saradnje MOR-a i SIDA-e pripremljena je Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini 2010.-2014.godine.

Vladine agencije u Bosni i Hercegovini trenutno rade na razvijanju aktivnih mjera tržišta rada, nasuprot pasivnim mjerama tržišta rada koje su dominirale u prošlosti. Republika Srpska je u tu svrhu usvojila novi Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, a u Federaciji Bosne i Hercegovine je u pripremi sličan zakon, koji treba da konsolidira kantonalne i entitetsku službu za zapošljavanje. U toku su također i intenzivne konsultacije o propisima kojima se uređuje uspostavljanje i rad privatnih agencija za zapošljavanje u skladu s Konvencijom MOR-a br. 181, kako bi se poboljšala fleksibilnost tržišta rada i pružila podrška otvaranju radnih mjesta. Ove napore u svakom slučaju treba unaprijediti putem poboljšanih propisa o poslovanju, koji bi olakšali registraciju i funkcioniranje poslovanja, dostupnost sredstava privatnom sektoru, te bolje veze između zapošljavanja i obrazovanja, uključujući i implementaciju državne VET strategije, te dalji razvoj koncepta cjeloživotnog učenja.

Socijalna zaštita⁴

Socijalno osiguranje

Nakon raspada bivše Jugoslavije i kolapsa prethodnog penzionog sistema, penzioni sistem u Bosni i Hercegovini je *de facto* počeo od nulti tačke. Penzioni sistem pruža osiguranje i zaštitu od rizika starosti, invaliditeta, smrti i doživljenja, i sve zaposlene osobe su obavezno obuhvaćene sistemom putem uplate doprinosa penzionog osiguranja. Sastoji se od penzionih šema Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Osim posebnih penzionih šema, entiteti imaju posebne sisteme doprinosa socijalnog osiguranja koji su uređeni entitetskim zakonima o penzionom osiguranju i doprinosima. Nedavno je u Republici Srpskoj uveden sistem dobrovoljnog penzionog osiguranja.

Dok se penzioni sistem u Federaciji Bosne i Hercegovine u potpunosti finansira iz doprinosa, u Republici Srpskoj se isti djelimično subvencionira iz budžeta. Neprijavljivanje plaća sa iznosima za doprinose je bilo veoma rašireno. Sistemi za prijavu i prikupljanje poreza i doprinosa koji su nedavno uvedeni u oba entiteta su pooštrili fiskalnu disciplinu i poboljšali prikupljanje socijalnih doprinosa.

⁴ Veći dio analize je preuzet iz Izvještaja MOR-a o reformi penzionog sistema u Bosni i Hercegovini: Prva procjena, također dostupan na: http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/budapest/download/socsec/pension_report_bosnia_eng.pdf

Obje penzione šeme su već dostigle strukturu zrelog stanovništva, a trenutna stopa ovisnosti radnika naspram penzionera nije povoljna. Promjene u starosnoj strukturi stanovništva u Bosni i Hercegovini tokom proteklih decenija otkrivaju trend ubrzanog starenja stanovništva, što je uzrokovano kombinacijom faktora (rat, negativan rast stanovništva⁵ i emigracija). Dalje pogoršanje stope će vršiti značajan pritisak na penzione fondove i rezultirat će potrebom za većim stopama doprinosa ili većim budžetskim transferima, ili opet u smanjenju nivoa penzija. Uprkos ubrzanom starenju stanovništva, postojeći penzioni sistemi moraju osigurati svoju dugoročnu održivost.

Kako bi se pronašla rješenja za dugoročnu finansijsku stabilnost penzionih sistema u uslovima demografskih i ekonomskih promjena, dva entiteta su prije nekoliko godina pokrenula penzionu reformu, iako se velika parametrijska reforma provela 2000.godine. Nakon rasprava o reformi penzionog sistema uslijedila je izrada strategija o penzionoj reformi, koje obezbjeđuju koncept penzione strukture na tri stuba. Narodna skupština Republike Srpske je nedavno usvojila Strategiju penzione reforme i njen Akcioni plan. Nakon provođenja javne rasprave usvojen je novi Zakon o penzionom i invalidskom osiguranju u decembru 2011.godine. Socijalni partneri u Republici Srpskoj su bili aktivno uključeni u izradu Zakona o penzionom i invalidskom osiguranju, a o istom je također raspravljalo i Ekonomsko-socijalno vijeće Republike Srpske.

Krajem 2011.godine, federalni ministar rada i socijalne politike je predložio Vladi Federacije Bosne i Hercegovine da nova grupa izradi konačni tekst Strategije reforme penzionog sistema, kako bi se postigla bolja rješenja i omogućilo direktno učešće zainteresiranih strana. Grupa se sastojala od naučnika, predstavnika sindikata i poslodavaca, kao i penzionera. Ona je trebala da preispita postojeći sistem i prethodno raspravljanu Strategiju o reformi penzionog sistema, upozna se sa komparativnim penzionim sistemima u regiji i šire, te predloži novu strategiju koja će korištenjem najboljih praksi i iskustava poboljšati penzioni sistem u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Novi Zakon o penzionom i invalidskom osiguranju Republike Srpske sada predviđa osnivanje tripartitne upravljačke strukture u Upravnom odboru Fonda za penziono i invalidsko osiguranje. Socijalni partneri u Republici Srpskoj su također zastupljeni u upravnim odborima Fonda za stručno osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske.

Sigurnost i zdravlje na radu

Područje sigurnosti i zdravlja na radu (SZR) se također uređuje na nivou entiteta i distrikta kroz odvojeno zakonodavstvo, a nadzor vrše inspekcije rada. Republika Srpska je 2007.godine usvojila novi Zakon o SZR-u. Federacija Bosne i Hercegovine je također izradila novi Zakon o SZR-u koji je u proceduri parlamentarnog usvajanja. Poteškoće koje proizilaze iz implementacije predratnog Zakona o SZR-u u Federaciji Bosne i Hercegovine ne odnose se samo na kazne koje su još uvijek izražene u staroj i nevažećoj valuti, nego i na neusklađenost Zakona sa Okvirnom direktivom 89/391/EEC.

⁵ Izvještaj o ljudskom razvoju iz 2009.godine procjenjuje stopu rasta stanovništva od 0,3 između 1990. i 1995.g., a -0,1 između 2005. i 2010.god.

Novi Zakon o SZR-u Republike Srpske kao i Nacrt zakona o SZR-u Federacije Bosne i Hercegovine su usklađeni s Konvencijom MOR-a br. 155 i Okvirnom direktivom 89/391/EEC. Oni stavljaju akcent na prevenciju i odgovornost poslodavca za sigurno i zdravo radno mjesto, te uvode procjenu rizika na radnom mjestu u skladu s gore navedenom Direktivom. Međutim, evropske integracije će zahtijevati dalje usklađivanje odredbi SZR-a s pravnim naslijeđem Zajednice, a u toku je i analiza poštivanja Konvencija MOR-a i pravnog naslijeđa Zajednice. Bosna i Hercegovina je nedavno ratificirala Konvenciju MOR-a br. 187 o Promotivnom okviru za sigurnost i zdravlje na radu.

Iako je trenutna epidemija HIV-a u Bosni i Hercegovini na niskom nivou s manje od 0,01 posto stope učestalosti, zemlja je učinila napore da zadrži nisku prevalenciju i s tim ciljem je izrađena državna HIV/AIDS Strategija 2011.-2016.god., a provedeno je i niz aktivnosti koje su sponzorirali UNAIDS i GFTAM. Međutim, stigma u vezi sa HIV-om i diskriminacija osoba koje žive sa ili su pogođeni HIV-om su i dalje prisutni. Do sada se pitanje HIV/AIDS-a nije smatralo pitanjem radnog mjesta, iako državna Strategija prepoznaje potrebu za izradom pravnog okvira koji bi zaštitio ljudska prava osoba koje žive sa HIV-om i AIDS-om, uključujući i prava u vezi s radom. Kako bi unaprijedila i očuvala ljudska prava i prava u vezi s radom osoba koje žive sa HIV/AIDS-om, treba poboljšati poznavanje i razumijevanje socio-ekonomskih posljedica i posljedica HIV/AIDS-a po radnu snagu, a nacionalne akcione programe za HIV/AIDS usmjeriti tako da uključe svijet rada.

Inspekcija rada

Nadzor nad provođenjem zakona o radu i propisa o SZR-u vrše inspekcije rada, koje imaju ključnu ulogu u promoviranju dostojanstvenog rada i osiguranju radnih standarda na radnom mjestu. Inspekcija rada u Bosni i Hercegovini je organizirana u skladu sa ustavnim uređenjem zemlje. Usljed nedavnih reformi one su postale sastavni dio generalnih inspektorata na nivou entiteta, distrikta i kantona. S obzirom na činjenicu da su inspekcije rada kadrovski nedovoljno popunjene, one primjenjuju više integriran pristup inspekciji, fokusiranjem na prevenciju i uključivanje poslodavaca i radnika. Međutim, treba još da se radi kako bi se efikasno pratila implementacija SZR standarda. Također, ne postoje pouzdani podaci o nesrećama na radu, što je posebno slučaj u Federaciji Bosne i Hercegovine, gdje su kantoni nadležni za vođenje evidencija. Također bi trebalo razmotriti strategije koje se bave neprijavljenim radom, odnosno trebalo bi uključiti druge organizacije, kako bi se identificirali trendovi u neformalnoj ekonomiji i promovirali zajednički napor u borbi protiv ove pojave.

Socijalni dijalog

Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvencije MOR-a br. 144 o tripartitnim konsultacijama (Međunarodni standardi rada), br. 87 o slobodi udruživanja i br. 98 o kolektivnom pregovaranju. Konvencija MOR-a br. 154 o kolektivnom pregovaranju nije ratificirana.

Zakoni o radu entiteta i distrikta su postavili temelj za tripartitni i bipartitni socijalni dijalog, kao i uspostavu ekonomsko-socijalnih vijeća. Tripartitno i bipartitno kolektivno pregovaranje se odvija na nivou entiteta i distrikta. Novi Opšti kolektivni ugovor (OKU) u Republici Srpskoj je potpisan u maju 2010.godine nakon opširnih pregovora sa socijalnim partnerima. U Federaciji Bosne i Hercegovine su strane u Općem kolektivnom ugovoru (OKU) blizu zaključenja pregovora o amandmanima na Opći kolektivni ugovor koji je potpisan

2005.godine. OKU-i uređuju niz pitanja, uključujući i najnižu plaću, o čemu se dalje pregovara na nivou sektora kroz sektorske kolektivne ugovore. Pregovarački kapaciteti socijalnih partnera su se poboljšali kroz projekt tehničke saradnje ADA-e i MOR-a, kao i njihov kapacitet da se bolje angažiraju u smislenom socijalnom dijalogu. Iako sistem prikupljanja kolektivnih ugovora postoji na nivou entiteta, sa širenjem kolektivnih ugovora na nivo preduzeća bit će potrebna sofisticiranija baza podataka kolektivnih ugovora u budućnosti.

Entiteti i distrikt su autonomni u osmišljavanju zakona o funkcioniranju tripartitnih tijela za socijalni dijalog. Uspostava organizacija poslodavaca i radnika je uređena zakonima o udruženjima i fondacijama na državnom, entitetskim i nivou distrikta. Poslodavci i radnici su ujedinjeni u svojim organizacijama na nivou entiteta, distrikta i države. Međutim, organizacije radnika koje su uspostavljene na državnom nivou se još uvijek suočavaju s poteškoćama u vezi s njihovom registracijom, uprkos preporukama nadzornih tijela MOR-a.

Ekonomsko-socijalna vijeća na entitetskom nivou se redovno sastaju i daju mišljenje o ekonomskim i socijalnim pitanjima. Nije postignut nikakav napredak u pogledu uspostave državnog Ekonomsko-socijalnog vijeća, jer još uvijek ne postoji Zakon o reprezentativnosti socijalnih partnera. Štaviše, do sada nije postignut sporazum u vezi s njegovom formiranjem i radom. Nepostojanje kriterija reprezentativnosti i neriješeno pitanje registracije krovne organizacije radnika, kao i pitanje reprezentativnosti poslodavaca su doveli do zastoja u konsultacijama, uprkos nekolicini pokušaja da se pronađu rješenja radi prevazilaženja ovih poteškoća.

Osim novih kriterija reprezentativnosti uvedenih posljednjim amandmanima na Zakon o radu u 2007. godini, u Republici Srpskoj postoji potreba za usvajanjem Zakona o kolektivnom pregovaranju. Ekonomsko-socijalno vijeće Republike Srpske je osnažen usvajanjem novog Zakona o Ekonomsko-socijalnom vijeću, te drugim propisima i aktima koji se odnose na rad Ekonomsko-socijalnog savjeta. U Federaciji Bosne i Hercegovine postoji Sporazum o Ekonomsko-socijalnom vijeću iz 2004. godine koji uređuje uspostavu, mandat i rad Ekonomsko-socijalnog vijeća i koji će se najvjerojatnije zamijeniti zakonom. Pitanje kriterija reprezentativnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine bi se moglo riješiti posebnim zakonom koji uređuje kriterije reprezentativnosti, iako je reprezentativnost organizacija radnika i poslodavaca razrađena u Nacrtu novog Zakona o radu u FBiH koji je u proceduri parlamentarnog odobravanja.

U novembru 2011.godine potpisan je Sporazum o Ekonomsko-socijalnom vijeću Distrikta Brčko.

Osim Ekonomsko-socijalnog vijeća u Republici Srpskoj djeluju i nedavno formirani tripartitni odbori o SZR-u i neprijavljenom radu u građevinskom sektoru. Potonji je usvojio Strategiju borbe protiv neprijavljenog rada u građevinskom sektoru, te doprinio brojnim promjenama u nekolicini zakona s ciljem ukidanja neprijavljenog rada u tom konkretnom sektoru.

U posljednjih nekoliko godina sve se više prepoznaje važnost mirnog rješavanja radnih sporova, a posebno u uslovima opadanja ekonomskih rezultata. U tu svrhu je donesen Zakon o mirnom rješavanju radnih sporova u Republici Srpskoj, čije su izmjene i dopune usvojene nedavno. U skladu sa Zakonom, Vlada je uspostavila Agenciju za mirno rješavanje

radnih sporova u kojoj radi niz miritelja i arbitara. Agencija je počela sa radom u septembru 2010.godine. Količina primljenih radnih sporova je ukazala na potrebu za dodatnim brojem miritelja i arbitara, što je i učinjeno. U nepunih godinu dana svog postojanja, Agencija je opravdala svoju svrhu i riješila niz individualnih i kolektivnih radnih sporova.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, postoji mehanizam za mirno rješavanje kolektivnih radnih sporova koji je zainteresiranim stranama dostupan putem Mirovnog vijeća Federacije Bosne i Hercegovine, a koje proizilazi iz Zakona o radu. Posredovanje se trenutno ne vrši na profesionalnoj osnovi ili putem obučenih miritelja i posrednika. Iako je dobrovoljno i besplatno, zainteresirane strane ga ne koriste dovoljno.

Nedavno je nadležno Ministarstvo pripremlilo Nacrt zakona o mirnom rješavanju radnih sporova, i socijalni partneri su već dali komentare. Nacrt zakona trenutno razmatraju kantoni. Po usvajanju Zakona budućim miriteljima i arbitrima će trebati obuka kako bi se efikasno uključili u radne sporove. Međutim, u slučaju neuspjeha te inicijative iz bilo kojeg razloga, postojeći sistem se može unaprijediti njegovom boljom promocijom.

Međunarodni standardi rada

Bosna i Hercegovina je ratificirala sve osnovne i prioritetne Konvencije MOR-a.⁶ Lista ratificiranih međunarodnih standarda rada je proširena nedavnom ratifikacijom svih međunarodnih standarda rada usvojenih od 1993. do 2009.godine. Bosna i Hercegovina je u bližoj prošlosti bila uspješna u ispunjavanju svojih ustavnih obaveza u pogledu izvještavanja nadzornih tijela MOR-a o ratificiranim međunarodnim standardima rada, te u dostavljanju novousvojenih standarda vlastima u državi. Postignut je izvanredan napredak u ovoj oblasti.

Međutim, potrebno je dalje poboljšanje, kako bi se osigurala potpuna usklađenost zakona i prakse s ratificiranim radnim standardima, prema zahtjevima Komitet eksperata za primjenu konvencija i preporuka MOR-a. Promovirat će se ratifikacija Konvencije br. 151 o radnim odnosima (javna služba) i Konvencije br. 154 o kolektivnom pregovaranju

1.2.Nacionalni razvojni okvir i strategije

Program dostojanstvenog rada za zemlju 2012.-2015.godine će unaprijediti podršku koju MOR pruža zemlji u implementaciji njene razvojne strategije i strategije socijalne uključenosti, zajedno s podrškom drugih međunarodnih organizacija. On odražava prioritete partnera, uzimajući u obzir ciljeve politika Prijedloga strategije razvoja zemlje 2010.-2014. (DSR) i Prijedloga strategije socijalne uključenosti 2010.-2015. (SIS). Prijedlog DSR-a navodi slijedeće strateške ciljeve zajedno s prioritetima i mjerama: (i) Makroekonomska stabilnost, (ii) Konkurentnost, (iii) Zapošljavanje, (iv) Održivi razvoj (v) EU Integracija i (vi) Socijalna uključenost. Prijedlog je također usklađen s međunarodnim razvojnim agendama: Milenijumskim razvojnim ciljevima (MRC) i Okvirom Ujedinjenih nacija za razvojnu pomoć 2010.-2014. (UNDAF), pri čemu potonji artikulira najveće izazove za Bosnu i Hercegovinu, a čiji se rezultati u vezi Demokratskog upravljanja i Socijalne uključenosti odražavaju u Programu za zemlju. Kao član porodice UN-a u Bosni i Hercegovini, MOR sarađuje sa ostalim UN Agencijama i doprinosi implementaciji razvojne agende Bosne i Hercegovine.

⁶ Osnovne konvencije: K 29, K 87, K 98, K 100, K 105, K 111, K 138, K 182; Prioritetne konvencije: K 81, K 122, K 129, K 144.

II. Lekcije naučene iz prethodne saradnje

Prethodni PDR za Bosnu i Hercegovinu 2008.-2010. je finaliziran krajem 2008.godine na osnovu opširnih konsultacija s partnerima. Potpisao ga je ministar civilnih poslova 15.10.2009.godine, nakon odobrenja Vijeća ministara od 02.07.2009.godine, i proširen je na 2011.godinu kroz razmjenu pisama između DWT/CO Budimpešta i Ministarstva civilnih poslova u ime Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Usklađen je sa Zajedničkom procjenom za zemlju, te UNDAF-om 2004.-2009. i UNDAF-om 2010.-2014.godine. Finalna samo-evaluacija svih partnera s predstavnicima vlada i organizacija poslodavaca i radnika održana je u decembru 2011.godine.

Glavni rezultat koji je postignut u promoviranju dostojanstvenog rada je povećana svijest o važnosti funkcioniranja socijalnog dijaloga, a koji se temelji na ojačanom zakonodavnom okviru i osnaženim socijalnim partnerima. Bez ojačanog socijalnog dijaloga i osnaženih socijalnih partnera, koji mogu uticati na rad, zapošljavanje i socijalne politike i zakonodavstvo, kao i proces kolektivnog pregovaranja, mirno rješavanje radnih sporova i upravljanje fondovima socijalnog osiguranja, nema ni dostojanstvenog rada.

U vezi sa učešćem socijalnih partnera u PDR procesu, potrebno je riješiti što je prije moguće unutrašnja pitanja organizacija poslodavaca (formiranje nove organizacije/udruženja) kako bi se riješila reprezentativnost organizacija poslodavaca iz Republike Srpske na državnom nivou.

Također, u cilju jačanja osjećaja nacionalnog "vlasništva" nad PDR procesom, potrebno je uspostaviti PDR odbor sastavljen od članova/zamjenika članova, koji bi također imali ulogu fokalnih osoba u njihovim institucijama/organizacijama. Na taj način bi se osigurala institucionalna memorija partnera u vezi s PDR-em i pravilan protok PDR informacija, te po potrebi prilagođavati PDR-a u promjenjivim okolnostima. Štaviše, to bi također omogućilo bolji pregled stanja u vezi s postignutim rezultatima, kao i izazovima koji se pojavljuju u područjima koja se odnose na agendu dostojanstvenog rada, a koji nisu nužno dio PDR-a, kako bi se adekvatno odrazili u PDR-u i usmjeravali partnere u osmišljavanju naredne PDR generacije.

Zapaženo je bolje razumijevanje terminologije i formata programa, što je rezultat predstavljanja agende dostojanstvenog rada zajedno s načelima upravljanja zasnovanog na rezultatima i njegove primjene na PDR.

Što se tiče pomoći MOR-a, treba napomenuti da su partneri jednoglasno pohvalili njegovu pomoć, te također visoko ocijenili primljenu tehničku pomoć.

III. Prioritetna područja saradnje

Prioritetna područja saradnje i rezultati Programa za zemlju su razvijeni u uskoj saradnji s partnerima. Proces je započeo s pojedinačnim konsultacijama i evaluacijom zadnjeg PDR-a. Nakon tih razgovora i na temelju inputa koje je primio DWT/CO u Budimpešti pripremljen je prijedlog narativnog dijela Programa o kojem se dalje raspravljalo na tripartitnom okruglom stolu u decembru 2011.godine. Osim toga, partneri su dostavili pisane primjedbe i zapažanja u januaru 2012.godine. Ovaj program je rezultat gore spomenutog procesa konsultacija.

Imajući u vidu lekcije naučene iz protekle saradnje, MOR će težiti ka jačanju kapaciteta partnera i proširivanju uticaja Politike dostojanstvenog rada MOR-a u skladu s Milenijumskim razvojnim ciljevima za Bosnu i Hercegovinu, Zajedničkom procjenom UN-a za zemlju i akcionim programima vlade. Strategija će obuhvatiti djelovanje uz neposredno učešće partnera, te multilateralnih i bilateralnih donatora.

U okviru sveobuhvatne teme „Dostojanstven rad za sve“, u periodu 2012.-2015.godina MOR će se u Bosni i Hercegovini fokusirati na tri programska prioriteta za zemlju, koje treba smatrati dugoročnim ciljevima:

- I. Jačanje kapaciteta vladinih institucija i socijalnih partnera za poboljšanje upravljanja na tržištu rada
- II. Povećanje mogućnosti za zapošljavanje
- III. Jačanje sistema socijalne zaštite

Kao tehnička agencija Ujedinjenih nacija i agencija koja donosi standarde, MOR može da osigura tehničku podršku visokog kvaliteta u vezi s četiri strateška cilja Agende dostojanstvenog rada. Tačnije, Sekretarijat MOR-a ima dugogodišnje iskustvo i tehničku ekspertizu u oblastima standarda rada, promocije zapošljavanja, socijalne zaštite i socijalnog dijaloga. Ravnopravnost spolova je od temeljnog značaja za realizaciju Agende dostojanstvenog rada. Stoga se ulažu naponi kako bi se pitanja ravnopravnosti spolova u značajnijoj mjeri integrirala u sva područja strateških ciljeva MOR-a. MOR je jedina organizacija u kojoj su znanje i iskustva tripartitnih partnera dokumentirana, razmatrana i podijeljena širom zemalja i regija. DWT/CO MOR-a u Budimpešti je implementirao veliki broj projekata u centralnoj i istočnoj Evropi na potpuno zadovoljstvo donatora i zemalja korisnika.

Prioritet 1. Jačanje kapaciteta vladinih institucija i socijalnih partnera za poboljšanje upravljanja na tržištu rada.

Rezultat 1.1: Pravno i institucionalno okruženje koje omogućava punu realizaciju socijalnog dijaloga.

Kako bi ojačali tripartitni socijalni dijalog na državnom nivou, treba riješiti pitanje kriterija reprezentativnosti socijalnih partnera na državnom nivou. MOR će osigurati tehničku pomoć u vezi sa uspostavljanjem objektivnih i unaprijed utvrđenih kriterija reprezentativnosti na državnom nivou. U cilju širenja obuhvata kolektivnog pregovaranja u privatnom sektoru, postizanja većeg razumijevanja ovog pitanja od strane vlade i povećanja svijesti o njenoj ulozi u vezi s kolektivnim pregovaranjem razmijenit se razne evropske prakse (Belgija, Irska, Njemačka, Holandija).

Osim toga, osigurat će se tehnička podrška u vezi sa uspostavljanjem operativnih mehanizama za mirno rješavanje radnih sporova u Federaciji Bosne i Hercegovine. Posebna pažnja će se posvetiti rješavanju radnih sporova u javnom sektoru, i u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Republici Srpskoj. Tehnička pomoć će obuhvatiti promociju ratifikacije Konvencije o radnim odnosima (javna služba) br. 151 od strane Bosne i Hercegovine.

Pokazatelji rezultata:

- Na osnovu MOR preporuka, tripartitni partneri osmišljavaju i provode mjere kojim se podstiče i promovira djelotvorno kolektivno pregovaranje na raznim nivoima, te unapređuje njihova koordinacija.
- Propis o uspostavljanju mehanizma za mirno rješavanje radnih sporova je usvojen u Federaciji BiH.
- Usvojen je Akcioni plan za promociju ratifikacije i implementacije K. 151.

Rezultat 1.2: Povećan institucionalni kapacitet organizacija poslodavaca i radnika.

Jačanje organizacija poslodavaca ima za cilj izgradnju njihovih kapaciteta pružanjem podrške poslodavcima kako bi se efikasnije angažirali u ekonomskim i društvenim forumima na svim nivoima, te da bi se obezbijedio povoljniji zakonodavni ambijent za poslovanje, što bi išlo u prilog održivim poduzećima. U fokusu će također biti i jačanje kapaciteta PO u transponiranju EU direktiva u domaće zakonodavstvo. MOR će i dalje pomagati PO, kako bi im pružila podršku u širenju njihova članstva, kojem bi pružale nove ili bolje usluge.

U fokusu tehničke pomoći i izgradnje kapaciteta sindikata će i dalje biti kolektivno pregovaranje, uključujući i na nivou preduzeća, te jačanje rodne ravnopravnosti u kolektivnom pregovaranju. Dodatno će se ojačati kapaciteti sindikata za konsolidaciju Općeg kolektivnog ugovora i sektorskih kolektivnih ugovora. MOR će pružiti pomoć sindikatima kako bi bolje artikulirali odredbe kolektivnih ugovora i time unaprijedili provođenje zakona.

Pokazatelji rezultata:

- PO dostavljaju konačne preporuke u vezi sa izmjenama i dopunama Općeg kolektivnog ugovora (OKU) na nivou Federacije (FBiH).
- PO vrše obuku u pružanju podrške održivim preduzećima svih članova u svim područjima BiH (Federacija BiH, Republika Srpska, Brčko distrikt).
- PO dostavljaju konačne preporuke o izmjenama i dopunama Zakona o radu kako bi osigurali da zakonodavstvo pravilno odražava EU direktive.
- Sindikati daju konkretne prijedloge u vezi politika na Opći kolektivni ugovor i sektorske ugovore.
- Sindikati su razvili i koristili modul za obuku o ravnopravnosti spolova.

Rezultat 1.3: Međunarodni standardi rada se bolje odražavaju u radnom zakonodavstvu.

MOR će i dalje pružati pomoć u vezi s međunarodnim standardima rada, kako bi izgradila ekspertizu i razumijevanje aktivnosti potrebnih za implementaciju međunarodnih standarda rada. Pomoć će obuhvatiti analizu praznina, tehničke savjete o implementaciji K 94 i prijenos evropskih praksi o uređenju netipičnih oblika rada.

Osim toga, MOR će pružiti tehničku pomoć i podršku za ratifikaciju K 154. Sveukupni cilj je da se pruži pomoć socijalnim partnerima u javnom sektoru na uspostavi i radu stalnih bipartitnih mehanizama u vođenju kolektivnog pregovaranja. Učesničko upravljanje će dodati legitimnost procesu donošenja odluka. Kolektivno pregovaranje može doprinijeti promoviranju mirnih industrijskih odnosa i ekonomskog razvoja u Bosni i Hercegovini, gdje je nivo povjerenja i ukupnog zadovoljstva životom niži nego u većini evropskih zemalja.

Pokazatelji rezultata:

- Tripartitni partneri preduzimaju pravne i praktične mjere za primjenu međunarodnih radnih standarda kao odgovor na pitanja koje su postavila nadzorna tijela MOR-a.
- Usvojen je Akcioni plan za promociju ratifikacije i implementacije K. 154.

Prioritet 2: Povećanje mogućnosti za zapošljavanje.

Rezultat 2.1: Unaprijeđen sistem stručnog obrazovanja i obuke (VET) za poboljšanu zapošljivost s posebnim osvrtom na ranjive grupe.

MOR će putem istraživanja i analize reformi VET politike doprinijeti izradi politika zasnovanih na dokazima. Posebna pažnja će se posvetiti razumijevanju dinamike i rezultata tržišta rada kada su u pitanju mladi, radnice svih starosnih grupa i druge ranjive grupe u svrhu donošenja zaključka u vezi sa smjerom politika za promoviranje inkluzivnih prilika za zapošljavanje. Empirijske analize će popločati put adekvatnijoj tehničkoj pomoći za poboljšanje rezultata tržišta rada kada su u pitanju žene, a koji će se kontinuirano pratiti u okviru ovog rezultata.

Pokazatelji rezultata:

- Izvršeno je istraživanje i analiza za VET politiku zasnovanu na dokazima.
- Izvršeno je istraživanje i analiza o trendovima tržišta rada za ranjive grupe.

Prioritet 3: Jačanje sistema socijalne zaštite

Rezultat 3.1: Održivost penzionih sistema je ojačana putem reformskih procesa na osnovu tripartitnog socijalnog dijaloga.

Uz tehničku pomoć MOR-a, tripartitni partneri će razmatrati i postići dogovor o mjerama penzione reforme putem tripartitnog socijalnog dijaloga, te preduzeti konkretne korake kako bi osigurali djelotvornu implementaciju istih. MOR će kreirati forum za raspravu o politikama i produbiti saznanja tripartitnih partnera o nedavnim iskustvima u penzionoj reformi u zemljama centralne i istočne Evrope. U zemlji će se prevesti i distribuirati Izveštaj o komparativnoj analizi. Kapacitet tripartitnih partnera će se dodatno ojačati kako bi se pružila podrška dijalogu o politikama.

Pokazatelji rezultata:

- Distribuirana je Analiza o nedavnom iskustvu u penzionoj reformi u zemljama centralne i istočne Evrope.
- Tripartitni akteri su postigli konsenzus o mjerama penzione reforme.

Rezultat 3.2: Poboljšani pravni i politički okviri o HIV-u i AIDS-u, kako bi se osigurala djelotvorna zaštita prava osoba koje žive sa HIV-om u skladu s Preporukom MOR-a br. 200.

MOR će ojačati kapacitete inspektora rada (IR), kako bi u svoje inspekcije uvrstili nadzor nad pitanjima u vezi HIV/AIDS-a. Ovo će poslužiti kao osiguranje implementacije dotičnih pravnih propisa. Osim toga, MOR će pružiti tehničku podršku za osiguranje pravne zaštite osobama koje žive sa HIV/AIDS-om u Zakonu o radu.

Pokazatelji rezultata:

- Inspektori rada integiraju pitanja HIV/AIDS-a u svoje savjetodavne usluge, u skladu s međunarodnim standardima o HIV/AIDS-u.
- Poboljšani su postojeći pravni i politički okviri za osiguranje zaštite prava ljudi koji žive sa HIV/AIDS-om u skladu s Preporukom MOR-a br. 200.

Rezultat 3.3: Ojačati djelotvornost sistema inspekcije rada radi boljeg promoviranja dostojanstvenih uslova rada putem informiranja, savjeta i provođenja zakona.

MOR će pomoći u izgradnji kapaciteta inspekcija rada pružanjem tehničke pomoći kako bi se bolje informirali i nadzirali uslove rada, posebno u pogledu zaštite zdravlja i sigurnosti, te neprijavljenog rada. Pružit će se tehnička pomoć za izradu rodno senzitivnih smjernica politika, obuku inspektora rada, te omogućavanje razmjene praktičnih alata i najboljih praksi, kroz umrežavanje sa organizacijama iz EU i istočne Evrope. MOR će se zalagati za uspostavu tripartitnog tijela radi istraživanja problema i promoviranja mjera za borbu protiv neprijavljenog rada.

Pokazatelji rezultata:

- Smjernice politika za inspekcije rada u vezi s neprijavljenim radom i zaštitom zdravlja i sigurnosti su preispitane ili izrađene u konsultaciji sa socijalnim partnerima, te su iste implementirane.
- Uspostavljeno je tripartitno tijelo za borbu protiv neprijavljenog rada.
- Menadžmentu je pružena podrška i praktični alati radi bolje informiranosti i provođenja zakona o zaštiti zdravlja i sigurnosti na radu, i neprijavljenog rada.
- Inspektori rada su obučeni u sigurnosti i zdravlju na radu, zakonu o radu i savremenim inspekcijskim metodama.
- Potpisani su protokoli o bilateralnoj saradnji sa sestrinskim organizacijama iz istočne Evrope i EU.

IV. Upravljanje i implementacija

Programom saradnje će se upravljati putem mreže koju čini DWT/CO Budimpešta, nacionalni koordinator u Sarajevu, Regionalni ured za Evropu i tehničke jedinice u sjedištu u Ženevi. Nacionalni koordinator će imati koordinacionu ulogu zajedno sa DWT/CO Budimpešta. MOR će i dalje sarađivati s glavnim akterima u zemlji, kao što su UN, prema UNDAF-u, Svjetska banka i Delegacija EK.

Ciljevi ovog programa će se provoditi kroz projekte tehničke saradnje, savjetodavne misije i seminare za širenje informacija i izgradnju kapaciteta. Izvanbudžetska sredstva i redovna budžetska sredstva MOR-a će se koristiti za finansiranje implementacije Programa za zemlju. Spomenuta mreža MOR-a će i dalje mobilizirati dodatna sredstva za praćenje postignutih rezultata, imajući na umu prioritetna pitanja partnera. Vlada i socijalni partneri će staviti na raspolaganje svoje stručno osoblje i prostorije, te pružati logističku podršku prema potrebi. Oni su opredijeljeni da provode dalje korake koji su potrebni za realizaciju očekivanih rezultata u skladu s Planom rada PDR-a, koji će se pripremiti.

V. Aranžmani nadzora i evaluacije radnog učinka

Redovni pregledi implementacije Programa dostojanstvenog rada za zemlju će se vršiti s partnerima korištenjem interaktivnih metoda. Misije eksperata MOR-a i njihovi interni izvještaji će se koristiti kao dio nadzornog procesa. Implementacija Programa dostojanstvenog rada za zemlju će se interno pregledati svakih šest mjeseci od strane Odbora PDR-a, koji se sastoji od predstavnika partnera i nacionalnog koordinatora. DWT/CO direktor će ocjenjivati programska dostignuća s partnerima u Bosni i Hercegovini najmanje jednom u toku trajanja Programa. Plan implementacije Programa dostojanstvenog rada za zemlju će se jednom godišnje interno pregledati i prilagoditi, kako bi po potrebi odrazio promijenjene okolnosti, s ciljem poboljšanja implementacione strategije. Odbor za pregled PDR-a će odobravati revidirani Plan implementacije.